
MET ANDERE WOORDEN

kwartaalblad over bijbelwerk

1e jaargang nr. 2 mei 1982

Gekozen ontwerp voor de omslag van de Groot nieuws Bijbel

Het
aansprekende
Woord
Pag. 3

Richteren 7:9-18
en Jona 4 in
twee vertalingen
Pag. 8 en 14

Tweeduidige
teksten in
de bijbel
Pag. 10

VERSCHIJNINGSDATUM 'GROOT NIEUWS BIJBEL'

De vertaling van het oude testament in omgangstaal is afgerond. Het resultaat van jaren werk ligt in getypte vorm op tafel.

De revisie van het nieuwe testament in omgangstaal, 'Groot Nieuws voor U' vordert snel.

Aan het hulpmateriaal, zoals korte inleidingen bij de bijbelboeken, overzichten en registers, verwijzingen naar parallelteksten wordt gewerkt.

Een begin is gemaakt met het zetten.

Het papier is door de drukker besteld.

Nu dit werk zo ver gevorderd is, konden de laatste beslissingen worden genomen en een definitief tijdschema kon worden opgesteld voor zetten, drukken en binden. Dat maakt het mogelijk de officiële verschijningsdatum vast te stellen.

Nog voor Kerstmis van dit jaar zullen de drukpersen gaan draaien.

Als definitieve verschijningsdatum is daarom gekozen voor één van de allereerste dagen van maart volgend jaar.

Die datum maakt het mogelijk dat alle boekhandels deze bijbel in voorraad kunnen hebben op de dag dat de verkoop begint.

Ook de definitieve titel is gekozen. De vertaling verschijnt als 'Groot Nieuws BIJBEL' met als ondertitel: een vertaling in omgangstaal.

Een voorproefje van deze vertaling treft u aan in dit blad.

COLOFON

MET ANDERE WOORDEN is een kwartaaluitgave van het Nederlands Bijbelgenootschap, postbus 620, 2003 RP Haarlem, telefoon: 023 - 25 95 01. En van het Belgisch Bijbelgenootschap, Dautzenbergstraat 36, 1050 Brussel, telefoon: 02 - 640 11 12 of 640 15 75.

MET ANDERE WOORDEN wordt gratis toegezonden aan hen die geïnteresseerd zijn in het vertalen en doorgeven van de bijbel.

REDACTIE: ds. W. van Galen, dr. E.W. Tuinstra en Jan J. van Capelleveen (eindredacteur).

REDACTIERAAD: ds. R. Catinus, drs. M.E. Duyverman, drs. A.M.G. van den Ende, A.W.G. Jaakke, G.J. Marseille en R. Noorda.

ADRESWIJZIGINGEN: Zenden aan het Nederlands Bijbelgenootschap, postbus 620, 2003 RP Haarlem, of opgeven aan het postkantoor. Op het PTT-formulier aankruisen: NBG. De wijziging wordt dan automatisch aan ons doorgegeven.

GIFTEN voor het werk van het Nederlands Bijbelgenootschap in binnen- en buitenland, en bijdragen ter bestrijding van de onkosten voor dit blad kunnen gestort worden op giro 1 60 20 van het NBG te Haarlem met vermelding 'gift' of 'MET ANDERE WOORDEN'.

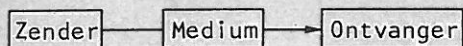
HET AANSPREKENDE WOORD

'Staat er wat er staat?' was eeuwenlang de wat cryptische vraag die aan bijbelvertalers werd gesteld. Staat er in de vertaling, wat er staat in de grondtekst? Van het antwoord hing af of een vertaling als betrouwbaar werd aanvaard.

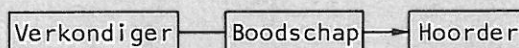
Die vraag is niet verkeerd. Maar in onze tijd beginnen steeds meer mensen te beseffen dat dit niet de enige vraag is die bijbelvertalers zich moeten stellen. Zij moeten verder gaan en zich ook afvragen: Horen wij nu in de vertaling, wat de mensen hoorden toen deze woorden voor het eerst tot hen kwamen?

Daarmee zijn bijbelvertalers vanuit een louter taalkundig vraagstuk terechtgekomen in de communicatieproblematiek. Vertalen is niet slechts het overzetten van woorden uit de ene taal in de andere, vertalen is ook communiceren. En wie dat wil doen moet niet alleen met grote zorgvuldigheid zijn 'boodschap' formuleren, maar zich tevens afvragen hoe die 'boodschap' overkomt bij de ontvangers.

De communicatieleer legt er de nadruk op dat er drie elementen zijn in het overbrengen van een boodschap:

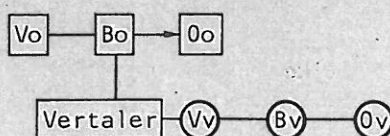
Zo bereikte Gods Woord ook in de eerste instantie de mensen:

Die verkondiger sprak de taal van de hoorder. Maar voor ons moet er vertaald worden. De oorspronkelijke verkondiger kunnen we niet meer horen, maar de oorspronkelijke boodschap bezitten we nog wel. In het Hebreeuws, Aramees en Grieks.

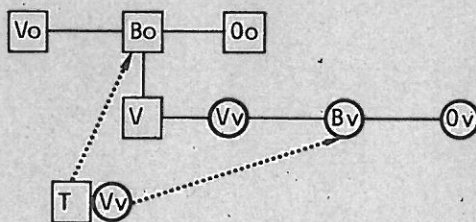
Wat gebeurt er als we gaan vertalen? De vertaler ontvangt de boodschap in de oorspronkelijke taal. Als vertaler wordt hij tegelijkertijd de verkondiger (Vv) van de vertaalde boodschap (Bv), die de ontvanger in de vertaling bereikt (Ov).

We kunnen die ontwikkeling als volgt in beeld brengen:

De vierkantjes geven de oorspronkelijke taal aan, de cirkels de ontvangende taal.

Om te controleren of de vertaling wel juist was, werd tot nu toe meestal de boodschap in de oorspronkelijke taal (Bo) vergeleken met de vertaalde boodschap (Bv). Dat kon en kan alleen gebeuren door iemand die in staat is zowel de oorspronkelijke boodschap als de vertaling ervan te lezen en te beoordelen. We krijgen dan het volgende schema:

De theoloog, die beide talen kende sprak zijn oordeel uit na een vergelijking van Bo en Bv en keurde dan de vertaling goed of af.

Meer en meer beginnen we nu te beseffen dat deze werkwijze geen garantie biedt voor een vertaling die voor iedereen echt duidelijk is. De beoordelende theoloog is een kenner van de oorspronkelijke boodschap. Bijna instinctief zal hij geneigd zijn de vertaalde boodschap te beoordelen op basis van zijn kennissen aanzien van de oorspronkelijke boodschap. Hij blijft als het ware 'in de woorden steken'.

Niet zo lang geleden las een godsdienstleraar een nieuwtestamentisch gedeelte met zijn middelbare schoolklas. In dat gedeelte kwamen de woorden 'een dier dagen' voor. De jongen die de tekst voorlas struikelde over de woorden en vroeg uiteindelijk verwilderd aan zijn leraar: 'Wat moet dat dier toch in dit verhaal?'

Hij verstond 'dier' niet als een samenvoeging van 'van die', maar als een 'beest'. Voor de leraar was de tekst volkomen duidelijk. Voor de jongen was de vertaling niet te begrijpen.

In dit geval was de onduidelijkheid een gevolg van een verouderde grammaticale constructie. Zo'n onduidelijkheid kan zich ook voordoen als een uitdrukking letterlijk wordt vertaald. Zo lezen we in de Vertaling-1951 van het boek Job (16:15):

'Een rouwgewaad heb ik over mijn huid genaaid, en mijn horen in het stof gestoken.' Die uitdrukking was zonder meer duidelijk voor de oorspronkelijke hoorder. Maar in vertaling zegt die ons niets. Formeel is de vertaling juist, maar hij draagt toch geen boodschap over, is niet communicatief. Daarom wordt nu vertaald: 'Ik ben verslagen, ik zit in zak en as'.

Zolang een dergelijke vertaling in het pastoraat wordt gebruikt is het niet zo heel erg als er dergelijke onduidelijkheden in voorkomen. Er is altijd wel een pastor die een dergelijke zin kan uitleggen. Maar in de laatste twintig jaar heeft zich op kerkelijk gebied een bepaalde ontwikkeling voorgedaan.

In ons land neemt het aantal meeleven-de kerkelijken af. Maar het bijbelbezit neemt toe. Dat betekent dat de bijbel steeds meer in handen komt van mensen met weinig of geen pastorale begeleiding bij het bijbel lezen. Het is juist die groep die met de traditionele vertalingen nauwelijks uit de voeten kan.

Ook overzee en met name in Afrika zien we zo'n ontwikkeling. Animisten - maar ook andere niet-christenen - zien vaak met een zekere verbazing hoe stamgenoten die christen

zijn geworden, leven. Ze zijn veranderd. Ze stralen iets uit. Ze zorgen voor elkaar. Ze zijn eerder geneigd om onderwijs te volgen. Deze buitenstaanders vragen zich af wat hen zo anders maakt. Ze merken dan al gauw dat deze mensen beïnvloed worden door een boek, de bijbel. Ze willen daarom zelf dat boek lezen. Uit tal van landen berichten de bijbelgenootschappen dat de bijbel in toenemende mate in handen komt van niet-christenen. En ook die lezen de bijbel individueel, zonder pastorale begeleiding.

Het zijn mede die ontwikkelingen die de bijbelvertalers hebben doen beseffen dat de traditionele wijze van vertaalde tekst vergelijken met de oorspronkelijke tekst niet voldoende is.

In de communicatieleer krijgen we te maken met drie elementen. Een controle van één element, de boodschap, kan niet de juistheid van een vertaling volledig garanderen. De beide andere elementen moeten ook bij de controle betrokken worden.

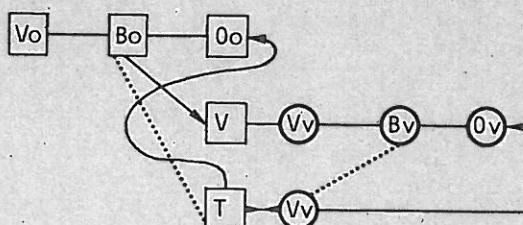
De oorspronkelijke verkondiger, of hij nu een wetgever, profeet, psalmist, evangelist of apostel is, kunnen we niet meer om raad vragen. We beschikken slechts over hun nagelaten geschriften.

Maar aan de andere kant, bij de ontvanger, liggen wel enige mogelijkheden. We kunnen uit andere geschriften nagaan hoe bepaalde uitdrukkingen verstaan werden. We kunnen soms nagaan hoe de eerste hoorders of lezers reageerden. Archeologisch onderzoek heeft ons kennis opgeleverd, waaruit we weten: dat of dat werd wel niet zo duidelijk gezegd, maar de mensen wisten waarover werd gesproken, omdat die dingen toen nog algemeen bekend waren.

De controlerende instanties moeten

zich daarom niet alleen afvragen: Hoe juist is de tekst vertaald? Er moet ook gevraagd worden: Verstaat de ontvanger van de vertaalde boodschap wel wat de oorspronkelijke ontvanger begreep?

Ook dit kunnen we in een schema duidelijk maken:

De controleur (T) moet nagaan of de vertaalde boodschap bij de ontvanger (Ov) wel even duidelijk overkomt als de boodschap in de oorspronkelijke taal bij de oorspronkelijke ontvanger. Pas als ook in dat opzicht een grote mate van overeenstemming te bespeuren valt kan een vertaling als werkelijk betrouwbaar worden aanvaard.

In de afgelopen paar jaar is door sommigen tegengeworpen dat op deze wijze de ontvanger bepaalt wat de inhoud van de boodschap is. Dat vond men gevaarlijk. De ontvanger zou over de boodschap kunnen gaan heersen. De boodschap zou op deze wijze aangepast worden aan de ontvanger. Dat verwijt is in Nederland gemaakt ten aanzien van het nieuwe testament in omgangstaal 'Groot Nieuws voor U'. Het berust echter op een misverstand.

In de eerste plaats is de oude controlemethode (vergelijking van Bo met Bv op formele gelijkheid) geen garantie voor een werkelijk betrouwbare vertaling. In Lucas 23:48 lezen we dat de scharen die de kruisiging hadden bijgewoond naar huis keerden. Er staat dan '... en sloegen zich op de borst.' De onbevungen Nederlandse lezer verstaat dat als: 'Zij waren trots op hun daad.' Want dat is de

eerste betekenis van die uitdrukking in onze taal. De betekenis in deze tekst is evenwel precies het omgekeerde. Deze mensen toonden berouw. Want dat is de betekenis van die uitdrukking in het Grieks.

Iemand kan aanvoeren dat in het 'Groot Woordenboek der Nederlandse Taal' van Van Dale beide betekenissen worden vermeld. Het 'trots zijn' eerst en het 'berouw hebben' iets later. Maar er staat niet bij door wie die betekenis wordt gebruikt. Dan blijkt dat de laatste betekenis vooral door kerkmensen wordt gebruikt, de eerste betekenis vooral door mensen met weinig of geen kerkelijke bindingen. Het gevolg is dus dat voor de niet-kerkelijke bijbellezers deze tekst precies het omgekeerde betekent van wat Lucas bedoelde te zeggen. Formeel is de vertaling juist, maar toch wordt de tekst verkeerd begrepen. Er staat in het Nederlands wat er in het Grieks staat, maar de gemiddelde Nederlandse lezer verstaat niet wat de oorspronkelijke hoorder begreep.

Met deze nieuwe, dubbele vertaal- en controlemethode wordt dit probleem ondervangen. Want het is beslist niet zo dat de ontvanger nu uitmaakt wat de oorspronkelijke boodschap betekent. Naast de formele toets komt de ontvangerstoets als een extra controle-mogelijkheid. De laatste vervangt niet de eerste, maar is een aanvulling erop. Een vertaling die volgens deze inzichten wordt gemaakt en gecontroleerd wordt een 'dynamisch-gelijkwaardige' of 'dynamisch-equivalente' vertaling genoemd.

Het ideaal blijft een 'gelijkwaardige', een betrouwbare vertaling. Een 'dynamisch-gelijkwaardige' vertaling is dus geen vrije - en daarom niet helemaal correcte - vertaling, maar - mits het werk goed gedaan is - een betrouwbaarder vertaling, omdat misverstanden vanuit een verkeerd begre-

pen Nederlands worden vermeden. Het gaat er niet alleen om dat er nu staat wat er stond, maar ook dat we nu kunnen verstaan wat men toen verstond.

Jan J. van Capelleveen

ALGEMENE VERGADERING VAN HET NBG

De algemene vergadering van het Nederlands Bijbelgenootschap wordt dit jaar op zaterdag, 5 juni gehouden. Plaats: de H. v.d. Vlistschool op het Kanaleneiland in Utrecht.

De dag begint met een viering en een kort magazine-achtig programma, waarin op speelse wijze informatie wordt gegeven over het werk van de bijbelgenootschappen. Vervolgens kunnen de bezoekers in de grote hal van deze school, via een markt van mogelijkheden, kennis maken met allerlei facetten van het werk van de bijbelgenootschappen. Er wordt materiaal tentoongesteld, informatie gegeven, er zijn diaserieën te zien.

In een aparte zaal wordt dan tegelijkertijd de huishoudelijke vergadering gehouden waarin de jaarstukken worden besproken.

In de middagvergadering spreekt mr. Ole van Luyn, die een aantal jaren Europa-secretaris van de bijbelgenootschappen was.

De dag begint om half elf en eindigt om ongeveer half vier. Voor een lunch wordt gezorgd. Wie zich opgeeft bij het NBG, postbus 620, 2003 RP Haarlem ontvangt een toegangskaart, een programma en een uitvoerige routebeschrijving.

RICHTEREN IN TWEE VERTALINGEN

Deze maand verscheen een geheel nieuwe vertaling van het bijbelboek Richteren. Hij is gemaakt door de vertaalgroep van de Societas Hebraica Amstelodamensis en gezamenlijk uitgegeven door het Nederlands Bijbelgenootschap en de Katholieke bijbelstichting.

Omdat de vertalers een geheel ander uitgangspunt kozen voor hun werk, dan wordt toegepast in de komende 'Groot Nieuws BIJBEL' drukken we op pagina 10 en 11 een gedeelte uit dat bijbelboek in beide vertalingen naast elkaar af.

Wat in de eerste plaats opvalt is een verschil in naam. De vertalers van de Societas hielden vast aan de oude en vertrouwde naam Richteren. In de 'Groot Nieuws BIJBEL' gaat dat boek evenwel Rechters heten.

Reeds dat verschil toont aan dat beide vertaalteams heel verschillende groepen mensen voor ogen hebben voor wie ze vertalen.

De vertalers van de Societas noemen hun werk 'een vertaling om voor te lezen'. Die ondertitel gebruikten ze ook al voor de bijbelboeken Ruth en Jona die in de jaren zeventig door het NBG en de KBS zijn uitgegeven. (Jona in 'een vertaling om voor te lezen' is inmiddels uitverkocht.)

Ze willen daarmee aanduiden dat ze in de eerste plaats een vertaling gemaakt hebben voor gebruik in 'het leerhuis' voor mensen die 'onder het gehoor' komen. Dat voorlezen zal daar gepaard gaan met uitleg. In zo'n leerhuis zijn vooral mensen bijeen die dieper in de bijbel willen doordrin-

gen, die samen, onder goede leiding, de bijbeltekst willen bestuderen.

Het is dan ook een 'formeel-gelijkwaardige' vertaling, waarbij de gevende taal - en dat is bij Richteren het Hebreeuws - als het ware de bovenstem voert. Daarom wordt de naam van God, die de Statenvertalers met HEERE weergaven, onvertaald gelaten als JHWH. Gods naam blijft ook in de vertaling onuitsprekelijk.

De vertalers van de komende 'Groot Nieuws BIJBEL' kozen een heel ander uitgangspunt. Zij willen ook mensen aan de rand van en buiten de kerk de bijbel in handen geven in een taal die zij kunnen verstaan. Dat zijn mensen die niet of weinig in een kerk en dus niet 'onder het gehoor' komen; mensen die alleen, zonder uitleg, de bijbel lezen.

Daarom maakten zij gebruik van de 'dynamisch-gelijkwaardige' vertaalmethode. Zij willen niet alleen in hun vertaling weergeven wat er stond (in de oorspronkelijke taal), maar de lezer ook laten verstaan wat de eerste lezer of hoorder in hun taal verstond. En zij zochten daarom naar een zo goed mogelijk, grammaticaal juist Nederlands.

Beide vertalingen mogen niet tegen elkaar worden uitgespeeld. De ene is niet beter of betrouwbaarder dan de andere. Ze zijn verschillend, omdat ze bedoeld zijn voor een verschillend gebruik.

Voor wie vreemd tegenover de bijbel staat zal de vertaling van de Societas misschien nog meer vervreemdend werken. Hij of zij zal de boodschap van de bijbel beter verstaan in de komende 'Groot Nieuws BIJBEL'. Maar wie wat meer ingewijd is in de bijbel zal voor verdere bijbelstudie veel plezier van de vertaling van de Societas kunnen hebben.

RICHTEREN 7:9-18

Formeel-gelijkwaardig vertaald

- 9 Het geschiedde in die nacht dat JHWH tot hem zei:
Sta op, daal af de legerplaats in,
want ik heb hem in jouw hand gegeven.
- 10 Maar indien je bevreesd bent om af te dalen,
daal jij af, met Pura je jongen, tot aan de legerplaats.
- 11 Dan hoor je wat zij bespreken,
daarna zullen je handen gesterkt zijn
en zul je afdalen in de legerplaats.
Toen daalde hij af, hij en Pura zijn jongen,
naar de rand van de troepen die in de legerplaats waren.
- 12 Midjan, Amalek en alle zonen van het oosten
waren in de vlakte neergevallen
als sprinkhanen zoveel, hun kamelen waren talloos,
als het zand aan de kust zoveel.
- 13 Daar kwam Gideon,
en zie: een man was een droom aan het vertellen
aan zijn makker, hij zei:
Heb ik toch een droom gedroomd - zie,
een rond gerstebrood rolde de legerplaats van Midjan in,
kwam tot aan de tent, sloeg ertegenaan zodat die viel,
rolde hem ondersteboven: daar was de tent gevallen!
- 14 Zijn makker antwoordde en zei:
Dat is niets anders dan het zwaard van Gideon,
de zoon van Joasj, de man Israëls,
in zijn hand heeft God Midjan
en de hele legerplaats gegeven.
- 15 Het geschiedde
toen Gideon het vertellen van de droom en zijn uitleg hoorde,
dat hij neerboog.
Hij keerde terug naar de legerplaats van Israël en zei:
Staat op, want JHWH heeft de legerplaats van Midjan
in jullie hand gegeven.
- 16 Hij splitste de driehonderd man in drie groepen,
gaf allen ramshoorns in de hand
en lege kruiken, met fakkels in die kruiken.
- 17 Hij zei tot hen:
Kijkt naar mij en doet net zo.
Let op: kom ik bij de rand van de legerplaats.
dan doen jullie net wat ik doe:
- 18 steek ik de ramshoorn, ik en allen die met mij zijn,
dan steken ook jullie de ramshoorn
rondom de hele legerplaats en zeggen:
Voor JHWH en voor Gideon!

RECHTERS 7:9-18

Dynamisch-gelijkwaardig vertaald

9 Die nacht zei de Heer tegen Gideon: 'Vooruit! Doe een aanval op hun kamp, ik zal het in jouw macht geven. 10 Maar als je er nog voor terugschrikt, ga dan eerst met je knecht Pura op het kamp af. 11 Dan kun je horen waar ze over praten. Dat zal jouw de moed geven om een aanval op het kamp te doen.' Toen gingen Gideon en zijn knecht Pura er op af en wisten door te dringen tot de buitenste tenten van het vijandelijke kamp. 12 Als een geweldige zwerm sprinkhanen lag Midjan daar verspreid over de vlakke, met Amalek en nog andere woestijnvolken; hun kamelen alleen al waren niet te tellen: het waren er evenveel als zandkorrels aan het strand van de zee.

13 In het kamp gekomen, hoorde Gideon juist hoe iemand aan een ander vertelde, wat hij gedroomd had. 'Ik heb me daar toch een droom gehad,' zei hij, 'er kwam een gerstebrood ons kamp binnenrollen. Het rolde op een tent af, sloeg er tegenaan, gooide die omver, en daar lag de tent, ondersteboven!' 14 'Dat kan niets anders betekenen dan het vernietigende zwaard van de Israëliet Gideon, de zoon van Joas,' antwoordde de ander. 'God heeft ons met ons hele kamp in zijn macht gegeven!' 15 Toen Gideon de droom met de uitleg had horen vertellen, boog hij zich neer voor de Heer. Hierna ging hij terug naar het Israëlitische kamp en zei tegen zijn mannen: 'Vooruit! De Heer zal het kamp van de Midjanieten in jullie macht geven!' 16 Hij verdeelde de 300 man in drie groepen en gaf ieder van hen een ramshoorn en een waterkruik met een fakkel erin. 17 'Let goed op mij!' zei hij tegen hen. 'Doe precies wat ik doe! Wanneer wij de buitenste tenten van het kamp hebben bereikt, moeten jullie hetzelfde doen als ik. 18 Blazen wij, ik en mijn groep, op de ramshoorn, dan blazen ook jullie op de ramshoorn rond heel het Midjanitische kamp en jullie schreeuwen: Voor de Heer en voor Gideon!'

'PROBLEEMTEKSTEN' IN DE BIJBEL

'Als ik maar wist wat die woorden betekenden, dan zou ik ze veel gemakkelijker kunnen vertalen.' Dat was de klacht van een Afrikaanse vertaler naar aanleiding van de zogenoemde 'probleemteksten' in de bijbel.

'Probleemteksten' zijn bijbelteksten die meer dan één betekenis kunnen hebben, waarover bijbelgeleerden al eeuwenlang hun hoofd breken.

Met die woorden begint de Amerikaanse vertaaldeskundige dr. Eugene A. Nida een hoofdstuk in zijn boekje *'Good News for Everyone'*. Het werd tegelijk met de *'Good News Bible'* in de Engelse omgangstaal uitgegeven.

In dat hoofdstuk bespreekt hij een aantal van die 'dubbel-zinnige', of beter: tweeduidige teksten. Omdat de vertalers van de komende *'Groot Nieuws Bijbel'* vaak dezelfde weg bewandelden als de vertalers in het Engels, geven we een deel van dat hoofdstuk weer.

FILIPPENZEN 2:6

Een van de moeilijkste tweeduidige teksten is wel Filippienzen 2:6. In de Vertaling-1951 vinden we de traditionele weergave: 'Christus Jezus... die, in de gestalte Gods zijnde, het Gode gelijk zijn niet als een roof heeft geacht.'

Heel veel theologen en bijbelgeleerden plaatsen evenwel vraagtekens achter die traditionele interpretatie. De grootste moeilijkheid hebben vertalers met het Griekse woord 'harpagmon' in deze tekst. Het komt nergens elders in het nieuwe testament voor en al evenmin in de Septua-

gint, de oude Griekse vertaling van het oude testament.

Al sinds de oudste periode van de kerksgeschiedenis hebben bijbelexegeten gestreden over de vraag of de woorden van deze tekst iets aanduiden dat (1) met alle geweld wordt beschermd, of (2) met alle geweld wordt veroverd. Het is duidelijk dat er van een inzet van macht sprake is. Maar bedoelde Paulus nu te zeggen dat Christus dat gelijk zijn aan God niet met alle geweld wilde bezitten, of niet met alle geweld wilde behouden?

Vertalers hebben zich bij de keus tussen twee mogelijkheden meestal laten leiden door het perspectief waarvan Paulus naar hun mening uitging. Dacht hij, bijvoorbeeld, aan Christus voordat hij mens was geworden? In dat geval klopt het dat hij die gelijkheid met God niet met alle geweld wilde behouden. Of dacht Paulus aan de mens geworden Christus? Dat wordt gesuggereerd door de verzen 7-9 van dit hoofdstuk. Het lijkt er dan op dat Paulus hier een thema laat weerklinken dat we ook horen in Romeinen 5:15 en 1 Korintiërs 15:21 en 22 waar Christus wordt vergeleken met Adam, die inderdaad als God wilde zijn. Dan gaat het erom dat Christus de gelijkheid met God niet wilde veroveren.

De commissie die verantwoordelijk was voor de vertaling die nu bekend is

als de *'Good News Bible'*, had besloten in zulke gevallen de meerderheid van de bijbelgeleerden te volgen en daarom vertaalden zij: 'he did not think that by force he should try to become equal with God.' Maar in een voetnoot bij die tekst geeft ze wel als alternatief: 'he did not think that by force he should try to remain equal with God.'

Opmerkelijk is dat de Nederlandse vertalers juist de omgekeerde keus maakten. In *'Groot Nieuws voor U'* lezen we juist: 'hij... heeft zich niet angstvallig aan zijn gelijkheid met God vastgeklampt.' Dit nieuwe testament in omgangstaal bevat geen voetnoten en daarom ook geen alternatieve vertaling. De *Willibrordvertaling* koos al eerder voor de interpretatie die naderhand in *'Groot Nieuws voor U'* werd gevolgd, maar geeft dan in een voetnoot wat ook in de Vertaling-1951 staat: 'lett.: 'Hij heeft de gelijkheid met God niet beschouwd als roef,' d.i. als een krampachtig vast te houden of als een gewelddadig te veroveren bezit.' Ook in het Duits, in *'Die Gute Nachricht'*, is die keuze gemaakt en staat er: 'Er war wie Gott. Aber er betrachtete diesen Vorzug nicht als unaufgebbaren Besitz.' In *Français Courant* werd daarentegen het Amerikaans/Engelse voorbeeld gevolgd: 'Mais il n'a pas estimé qu'il devait chercher à se faire de force l'égal de Dieu.' In al deze vertalingen is evenwel een keus gemaakt om de tekst toch zo duidelijk mogelijk weer te geven. De methode van de Vertaling-1951 om in vertaling de tweeduidigheid van de tekst te behouden en daardoor slecht leesbaar weer te geven, wordt niet meer gevolgd. Maar heeft dat geen consequenties? Komt zo niet een centraal geloofsthema in gedrang? Nida vervolgt:

Welk alternatief we ook kiezen, op geen enkele wijze is de godheid van Christus in geding, zoals duidelijk blijkt uit de volgende verzen: 'Hij heeft zijn grootheid opgegeven door een slavenbestaan te aanvaarden.' Het is zeer goed mogelijk dat Paulus omdat Christus in feite gelijk was aan God, ervan uitging dat het helemaal niet nodig was dat hij met geweld werd wat hij allang was.

EFEZIËRS 2:8

Er zijn ook problemen die niet zozeer een gevolg zijn van onduidelijkheden in de grondtekst, maar van onduidelijkheden in de vertaling. Die kunnen worden vermeden door meer aandacht te schenken aan wat de grondtekst eigenlijk

zeft. In Efeziërs 2:8 lezen we in de Vertaling-1951 'Want door genade zijt gij behouden, door het geloof, en dat niet uit uzelf: het is een gave van God.'

Heel veel mensen denken dat het aanwijzend voornaamwoord 'dat' betrekking heeft op 'geloof'. Dan is dus zelfs 'geloof' iets wat niet uit de mens kan voortkomen en hem gegeven moet worden.

In werkelijkheid geeft de Griekse tekst duidelijk aan dat niet verwezen wordt naar 'geloof', maar naar de gehele voorgaande zin, de verkondiging dat wij gered worden door genade uit geloof.

'Groot Nieuws voor U' vertaalt dan ook: 'De redding, die het geloof u bracht, hebt u te danken aan zijn genade, niet aan uzelf; het is een geschenk van God.' En dat is dan iets wat alleen kan geschieden als een gevolg van wat God doet door Zijn heilige Geest.

JESAJA 7:14

In de Engels sprekende wereld ontstond een rumoer toen er vertalingen van Jesaja 7:14 verschenen waarin gesproken werd over een 'jonge vrouw' in plaats van een 'maagd'. Sommige mensen vatten die wijziging op als een aanval op de leer van de maagdelijke geboorte van Christus.

Maar, als we vasthouden aan de vertaling 'maagd' in Jesaja 7:14 zouden we moeten concluderen dat er in de bijbel twee maagdelijke geboorten voorkomen.

In Jesaja 7 adviseert de Heer aan koning Achaz een teken te vragen en Achaz weigert om God zo op de proef te stellen. Maar God staat erop Achaz toch een teken te geven en zegt dan dat de twee koningen waarvoor Achaz bang is, in de steek gelaten zullen worden voordat dit kind tot de jaren des onderscheids komt. Ongetwijfeld begreep Achaz waarop die woorden doelden. Het opmerkelijke is juist dat het woord 'alma', dat

hier wordt gebruikt duidt op een jonge vrouw van huwbare leeftijd.

Bovendien wordt het werkwoord 'zwanger worden' in deze tekst niet in de toekomstige tijd gebruikt, dus als 'zal zwanger worden', er staat: 'zwanger zijnde'. De *'Good News Bible'* vertaalt daarom in overeenstemming met de gegevens uit de kontekst 'a young woman who is pregnant will have a son and will name him 'Immanuel'.'

De *'Good News Bible'* geeft dan in een voetnoot de volgende verklaring: 'Het Hebreeuwse woord voor 'jonge vrouw' is niet de eigenlijke term voor 'maagd', maar duidt op een jonge vrouw van huwbare leeftijd. Het gebruik van 'maagd' in Matteüs 1:23 gaat terug op de Griekse vertaling van het oude testament, die ongeveer 500 jaar nadat Jesaja leefde gemaakt werd.'

Het onderscheid in termen die gebruikt worden voor Matteüs 1:23 en Jesaja 7:14 heeft veel bijbelgebruikers voor problemen geplaatst, maar dat is helemaal niet nodig. Het Evangelie van Matteüs is een duidelijk voorbeeld van parallelie die de vroeg-christelijke kerk zag tussen het teken dat aan koning Achaz in Jesaja 7 werd gegeven en de maagdelijke geboorte van Christus - een parallelie die door de Septuagint-vertaling bovendien nog werd versterkt.

Zo'n parallelie wordt heel vaak een 'dubbele vervulling' genoemd of ook wel 'dubbele toepassing' van de profetie. Een soortgelijk voorbeeld daarvan vinden we in Matteüs 2:15, waar de zin 'Uit Egypte heb ik mijn Zoon geroepen' (Vertaling-1951) wordt gebruikt als een verwijzing naar Christus. Maar in Hosea 11:1, waar uit deze woorden worden geciteerd, heeft de zin duidelijk betrekking op Israël.

Door de betekenis van het Hebreeuws in Jesaja 7:14 en van het Grieks

in Matteüs 1:23 getrouwd weer te geven doet de *'Good News Bible'* - en straks ook de *'Groot Nieuws Bijbel'* - recht aan de profetie die aan Achaz werd gegeven, en tevens aan de aankondiging van de maagdelijke geboorte van Christus, zoals die wordt aangetroffen in Matteüs.

GENESIS 3:15

Nog een tekst die aanleiding gaf tot verschillen in uitleg, is Genesis 3:15, die in de Statenvertaling luidt: 'En Ik zal vijandschap zetten tussen u en tussen deze vrouw, en tussen uw zaad en tussen haar zaad; dat zal u de kop vermorzelen, en gij zult het de verzenen vermorzelen.' De Vertaling-1951 wijkt daar nauwelijks vanaf en gebruikt alleen voor het verouderde woord 'verzenen' het hedendaagse woord 'hiel'. Hier is sprake van een vloek die wordt uitgesproken over de slang die Eva verleidde. Deze vloek is heel verschillend geïnterpreteerd. hoofdzakelijk door de collectieve term 'zaad' en het verwijzend voornaamwoord 'dat'.

In navolging van een Latijnse traditie zijn sommige uitleggers van mening dat het woordje 'dat' eigenlijk veranderd moet worden in 'zij' en dan verwijst naar Maria.

RICHTEREN

een vertaling om voor te lezen

Een bijbelboek vertaald door de vertaalgroep van de Societas Hebraica Amstelodamensis en uitgegeven door het NBG te Haarlem en de KBS te Bostel.

Formaat: 21 x 30 cm.
Bestelnummer: 074
Prijs: f 12,50

Volgens de Hebreeuwse tekst wordt er òf gesproken over een conflict tussen mensen en slangen, òf (en dat is waarschijnlijker) tussen mensheid en kwaad als uitgebeeld door de slang. Sommige exegeten zien in het woordje 'dat' een directe verwijzing naar Christus en leggen dit vers dan ook uit als een proto-evangelie.

Opmerkelijk is dat de rooms-katholieke Willibrordvertaling die traditie al niet meer volgt en ook schrijft: 'Het zal uw kop bedreigen en gij zijn hiel!'

Wil deze tekst duidelijk zijn voor hedendaagse bijbellezers dan kan dat woord 'zaad' beslist niet gebruikt worden. Een mogelijk equivalent is dan 'nakomelingen', maar de tekst legt dan de nadruk op het conflict tussen mensen en slangen. Voor de *'Good News Bible'* werd een collectieve uitdrukking gekozen. Daar staat 'offspring', nakomelingschap.

Maar dat woord mag niet in zijn enkelvoudige betekenis worden verstaan. Daarom is het gehele vers in het Engels vertaald als: 'I will make you and the woman hate each other; her offspring and yours will always be enemies. Her offspring will crush your head, and you will bite their heel.'

De Nederlandse tekst van Genesis zal in omgangstaal luiden:

'Vijandschap zal er zijn tussen jou en de vrouw, tussen al jullie nakomelingen: zij zullen jouw kop vertrappen, jij zult hen in de hiel bijten.'

WEERWOORD

Reacties van lezers. In verband met de plaatsruimte moeten ze soms worden bekort.

UIT DE TOON

Bedankt voor toezending van uw kwartaalblad 'Met andere woorden'. Juist nu we ons in de kerkeeraad gaan buigen over de vraag van onze synode aan wat voor vertaling wij de voorkeur willen geven, komt deze informatie zeer van pas.

Bijzonder jammer vind ik nu dat het laatste artikel 'Tussen Proza en Poëzie' van Jan J. van Capelleveen zo uit de toon valt, gelet op het hele karakter van dit nummer.

U voert immers een pleit voor het gebruik van de omgangstaal. Wat moet ik dan aan met termen als 'chiasmen en mnemotechnische middelen', 'anachroniserend', 'orale cultuur', 'semantisch karakter', 'expliciet maken' en 'impliciet laten'?

Ik zal de laatste zijn om te beweren dat de schrijver met een eenvoudig probleem bezig was, maar 't had mij en u waarschijnlijk deugd gedaan, wanneer er van dit artikel toch eerst maar een witje, een geeltje, een groentje gemaakt was, voor aleer het blauwtje op tafel kwam.

ds. K.B. de Pon
Arkel

ERBIJ BETROKKEN

Mijn persoonlijke reactie is: fijn dat u dit blad de wereld in gezonden hebt. Ik heb uw nieuwe uitgave met veel belangstelling gelezen (en zal haar nog wel eens herlezen)... Op dit moment wil ik nog niet reageren op de inhoud, de vertaalprincipes die daar aan de orde gesteld worden, enz. Ik wil u nu alleen maar laten merken dat ik het op prijs stel dat anderen en ik zó bij het werk van vertalen betrokken worden.

ds. J. Vree Azn.
Alphen a.d. Rijn

JONA 4

In ons vorig nummer van 'Met Andere Woorden' drukten we twee poëtische gedeelten uit de profeten af. Ditmaal kiezen we voor een verhalend hoofdstuk.

Het begint wat vreemd. Jona wordt kwaad op God, 'toornig' staat er in de Vertaling-1951, maar dat woord krijgen we in onze tijd niet meer goed over onze lippen. De oorzaak van die boosheid vinden we in het slot van hoofdstuk 3. Als een doempfeet trok Jona door Nineve. Het gevolg van zijn prediking was dat de koning een periode van vasten en bidden voorschreef. Daarop lezen we dan in het slot van hoofdstuk 3: 'Toen God zag dat zij inderdaad berouw hadden over hun kwade praktijken, was hij bereid de straf die hij had aangekondigd in te trekken.' (omgangstaal)

Jona is boos, omdat God Nineve genadig is. Of misschien beter: omdat hij door God voor aap wordt gezet. In Gods opdracht heeft hij het oordeel aangezegd en nu houdt God zich niet aan zijn woord. Wie de vertaling in omgangstaal vergelijkt met de Vertaling-1951 merkt dat de taal veel gewoner, veel alledaagser is geworden. Woorden als 'mishaagde', 'lankmoedig', 'misnoegdheid', 'vertoorned' en 'gij' zijn verdwenen.

De tekst in de Vertaling-1951 heeft onbedoeld voor ons iets ouds, iets van lang geleden en werkt daardoor vervreemdend. De vertaling in omgangstaal doet het tegendeel. Het beschreven gesprek zou vandaag gevoerd kunnen zijn.

Het woord 'wonderboom' komt niet voor, maar dat was ook al zo in de Duitse vertaling van Maarten Luther en in de traditionele Engelse vertalingen. (Lees verder pagina 15 onderop)

Vertaling-1951

Jona door God terechtgewezen 4: 1-11

4 Maar dit mishaagde Jona ten zeerste en hij werd toornig. 2 En hij bad tot de HERE en zeide: Ach, HERE, heb ik dat niet gezegd, toen ik nog in mijn land was? Daarom heb ik het willen voorkomen door naar Tarsis te vluchten, want ik wist, dat Gij een genadig en barmhartig God zijt, lankmoedig, groot van goedertierenheid en berouw hebbend over het kwaad. 3 Nu dan, HERE, neem toch mijn leven van mij, want het is mij beter te sterven dan te leven. 4 Maar de HERE zeide: Zijt gij terecht vertoorned? 5 Jona nu was buiten de stad gegaan en had zich ten oosten van de stad neergezet; hij had daar voor zich een hut gebouwd en was daaronder gaan zitten in de schaduw, totdat hij zou zien wat er met de stad gebeurde. 6 En de HERE God beschikte een wonderboom, die boven Jona opschoot om tot schaduw te zijn boven zijn hoofd, ten einde hem van zijn misnoegdheid af te brengen. En Jona verheugde zich zeer over de wonderboom. 7 Maar de volgende dag, bij het aanbreken van de morgenstond, beschikte God een worm, die de wonderboom stak, zodat deze verdorpe. 8 En het geschiedde, zodra de zon opging, dat God een gloeiende oostenwind beschikte en de zon stak op het hoofd van Jona, zodat hij amechtig neerzonk en wenste dat hij sterven mocht, zeggende: Het is mij beter te sterven dan te leven. 9 Maar God vroeg Jona: Zijt gij terecht vertoorned over de wonderboom? En hij antwoordde: Terecht ben ik vertoorned, ten dode toe. 10 Toen zeide de HERE: Gij wildet de wonderboom sparen, waarvoor gij u geen moeite hebt gegeven en die gij niet hebt doen groeien, die in één nacht is ontstaan en in één nacht is vergaan. 11 Zou Ik dan Nineve niet sparen, de grote stad, waarin meer dan honderdtwintigduizend mensen zijn, die het onderscheid niet kennen tussen hun rechterhand en hun linkerhand, benevens veel vee?

In omgangstaal

Maar dit viel erg slecht bij Jona en hij werd bijzonder kwaad. 2 Hij bad tot de Heer: 'Ik had het wel gedacht, Heer, nog voor ik mijn land verliet. Daarom wilde ik ook eerst naar Tarsis vluchten. Want ik wist het wel: u bent een milde God en vol medelijden, geduldig en vol liefde, altijd bereid de straf in te trekken. 3 Maak daarom maar een eind aan mijn leven, Heer, want liever ga ik dood, dan zo verder te moeten leven.' 4 Maar de Heer zei: 'Wat voor reden heb je om je kwaad te maken?'

5 Toen verliet Jona de stad en bouwde aan de oostkant van de stad een afdak van twijgen. In de schaduw van dat afdak ging hij zitten kijken wat er met de stad zou gebeuren. 6 Om Jona in een betere stemming te brengen, zorgde God, de Heer, voor een plant die zo hoog opschoot dat Jona volop schaduw had voor zijn hoofd. Jona was bijzonder blij met de plant. 7 Maar de volgende dag, vroeg in de ochtend, liet God de plant door een worm aanvreten en de plant verdorde. 8 En toen de zon opkwam, stak er op bevel van God een verschroeiende oostenwind op. De zon brandde zo op Jona's hoofd dat hij door de hitte bevangen werd en wilde dat hij dood was. 'Liever ga ik dood,' dacht hij, 'dan zo verder te moeten leven.' 9 Maar God zei tegen Jona: 'Heb je reden om zo kwaad te zijn over die plant?' 'Ja,' zei Jona, 'ik ben verschrikkelijk kwaad en terecht!' 10 Toen zei de Heer: 'De plant kwam in één nacht op en de volgende nacht was hij alweer verdord; je hebt hem niet geplant en je hebt er geen zorg aan hoeven te besteden. Toch had je graag gezien dat hij gespaard bleef. 11 Zou ik dan Nineve niet sparen? Die grote stad met meer dan 120.000 mensen, die zich nergens van bewust zijn, nog afgezien van al die onschuldige dieren?'

(Vervolg van pagina 14, kolom 1)
Het woord 'wonderboom' werd voor het eerst gebruikt door de Statenvertalers. Maar zij bedoelden daar helemaal geen 'wonderboom' mee in de betekenis die wij geneigd zijn aan dat woord te hech-

ten. In een kanttekening leggen ze uit dat ze 'wonderboom, anders genaamd mollenkruid of kruisboom, die in Egypte veel placht te wassen' (dat is: groeien) bedoelen. Wonderbomen werd dus gebruikt als een eigennaam.

NIEUWE UITGAVEN

Zojuist verschenen:

HANDELINGEN
van de apostelen, deel II

Formaat: 13,5 x 20 cm
Bestelnummer: 258
Prijs: f 3,95

Vanaf hoofdstuk 15 tot het einde, vertaald uit het Grieks in eenvoudig Nederlands voor kinderen vanaf 9 jaar en voor volwassenen met beperkte leesvaardigheid.

HOREN EN ZIEN

Handreiking 17
voor dagopeningen op scholen voor VGO 1982-1983

Voor het zeventiende achtereenvolgende jaar biedt het Nederlands Bijbelgenootschap weer een 'Handreiking' aan met materiaal om dagopeningen te houden.

Deze 'Handreiking 17' wil ook in de cursus '82/'83 weer helpen om aan het begin van de schooldag een stukje bijbel in de klas te brengen. Een handvat voor wie aan de dagopeningen vasthouden.

Formaat: 11 x 18 cm.
Bestelnummer: 531
Prijs: f 9,25